

การอนุรักษ์และพัฒนาของชุมชนแม่กำปอง

Conservation and Development of Mae Kampong Community

มนต์ชัย บุญยะวิภากุล

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ถนนพหลโยธิน ตำบลหลักหก อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี 12000

E-mail: monchai.b@rsu.ac.th

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนแม่กำปองในด้านสังคม เศรษฐกิจ และกายภาพ รวมถึงการศึกษาและวิเคราะห์แนวโน้มการเติบโตและศักยภาพของพื้นที่ดังกล่าว เพื่อรองรับความต้องการในอนาคต พบว่าบ้านในชุมชนแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้ถูกกล่าวถึงในฐานะการแสดงออกทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติมานานหลายศตวรรษ หลักการของสถาปัตยกรรมยังคงเป็นไปตามวิถีดั้งเดิมของชุมชน สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นให้ความสำคัญกับบริบท ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่สภาพทางภูมิศาสตร์ การมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่เพิ่มมากขึ้น ได้กลายเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ (แผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2553-2556) ผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนกลายเป็นความกังวลที่มีต่อความเป็นอยู่ของชุมชน

คำสำคัญ: แม่กำปอง ชุมชน แผนผังแม่บท การจัดแบ่งการใช้ที่ดิน การพัฒนาอย่างยั่งยืน

Abstract

This project was aimed to study a development of Mae Kampong area in social aspects, economic and physical. Moreover, this project studied and analyze the growth trend of the population in such area in order to layout plan to sufficiently accommodate the need in the future. Vernacular architectures at the Mae Kampong Village, Chiang Mai were mentioned as an architectural expression of the identity of living in harmony with nature for centuries. Principles of vernacular architecture still remained in the village and some were just finishing the details. However, vernacular architecture was shaped by context such as natural resource in the area and geographic condition. Participation of commuters became increasing important to community development in Thailand. According to the National Economic and Social Development Plan, the impact on community-development becomes a primary concern. Humans themselves and the existence of communities are primary reasons for sustainable development.

Keywords: Mae Kampong, master plan, zoning, sustainable development

1. บทนำ

ชุมชนแม่กำปองแต่เดิมอยู่ในท้องที่อำเภอสันกำแพงจังหวัดเชียงใหม่แต่ด้วยอำเภอสันกำแพงมีอาณาเขตกว้างขวาง ท้องที่บางตำบลอยู่ห่างไกลจากอำเภอเจ้าหน้าที่ของรัฐออกตรวจตราได้ไม่ทั่วถึงจึงมีประกาศกระทรวงมหาดไทยแบ่งเขตท้องที่อำเภอสันกำแพงเป็นกิ่งอำเภอแม่ออนในพ.ศ. 2537 (ประกาศกระทรวงมหาดไทย, 2537) จากนั้นในปี พ.ศ. 2550 ได้มีพระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนกิ่งอำเภอแม่ออนเป็นอำเภอแม่ออน เพื่อประโยชน์แก่การปกครองและความสะดวกของประชาชน (พระราชกฤษฎีกาตั้งอำเภอ, 2550) ทำให้ชุมชนแม่กำปองเปลี่ยนมาอยู่ในท้องที่อำเภอแม่ออน ส่งผลให้ระบบสาธารณสุขูปโภค สาธารณูปการ ที่เข้าสู่ชุมชนอาทิเส้นทางสัญจรมีคุณภาพที่ดียิ่งขึ้น

ชุมชนแม่กำปองยังคงสภาพการดำรงวิถีชีวิตกิจกรรม และการใช้พื้นที่ชุมชนเช่นเดียวกับอดีต อาศัยเกษตรกรรมในการดำรงชีพ และสะท้อนการพึ่งพาตนเอง นอกจากคนพื้นถิ่นที่อาศัยอยู่ในชุมชน ปัจจุบันยังมีคนหลากหลายทางเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ ทั้งคนภูเขาคอนไทย ลัวะ และต่างชาติ เข้ามาอาศัยพื้นที่เพื่อการทำธุรกิจด้านการท่องเที่ยวด้วย ทั้งนี้คนในชุมชนที่มีเชื้อสายล้านนามีรูปแบบทางประเพณีและวิถีการดำเนินชีวิตเฉพาะตัว ยังผลให้รูปแบบอาคารที่พักอาศัยมีลักษณะสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางเชื้อชาติที่มีเอกลักษณ์เด่นชัดต่างกับที่พักอาศัยของชาวไทยเชื้อสายอื่น ภาพบ้านฝาไม้เป็นเกล็ด ยกใต้ถุนสูงหลังคามุงกระเบื้องดินเผา (ดินขอ) หรือ ไม้เป็นเกล็ด คือเสน่ห์ของเรือนพื้นถิ่นที่ยังดำรงอยู่ ซึ่งปัจจุบันนี้ความเจริญและรูปแบบวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปบ้างโดยเริ่มใช้วัสดุอุตสาหกรรมเพื่อความคงทนถาวรมากขึ้น แต่รูปแบบอาคารยังคงความดั้งเดิม ถือได้ว่าเป็นวิวัฒนาการของอาคารประเภทที่พักอาศัยของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น การดำเนินชีวิตใน "วิถีล้านนา" ท่ามกลางกระแสโลกนั้น

ยังคงต้องประสบกับปัญหาจากภายนอก เนื่องจาก "สังคมล้านนา" คือสังคมที่เกิดขึ้นมาเพราะมีวัดเป็นศูนย์กลาง ในการที่จะจัดตั้งสังคมนี้ขึ้นมาซึ่งหัวหน้าหมู่บ้านได้มาตั้งรกรากเพื่อทำการเกษตรบนที่สูง เมื่อมีปัจจัยหลายอย่าง ได้มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาว "ล้านนา" การรักษาดั้งเดิมของตนเอง จึงต้องเป็นไปอย่างเข้มข้น กล่าวคือ "กลุ่มชาติพันธุ์ล้านนา" ยังมีการรักษาดั้งเดิมของตัวเองได้ โดยเฉพาะกลุ่มแรกๆ ที่มีความเป็น "ล้านนา" ค่อนข้างสูง แม้ว่าจะเข้าใจภาษาไทย แต่นิยมพูดภาษาเหนือ อัตลักษณ์ที่ยังคงรักษาไว้ได้อย่างเหนียวแน่น คือ พิธีกรรมทางศาสนาศิลปวัฒนธรรม ภาษา อาหารการกิน การแต่งกาย และสถาปัตยกรรม จึงจำเป็นที่ต้องมีการจัดทำแผน และออกแบบวางผังชุมชนให้สามารถอนุรักษ์วิถีและส่งเสริมศักยภาพของชุมชน ให้อยู่ได้ด้วยตนเอง ตามแนวความคิดและยุทธศาสตร์ของภาครัฐ (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2541) และวิดิเศรษฐกิจแห่งความพอเพียง

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติ สังคม วัฒนธรรม และความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุมชน
2. เพื่อศึกษาศักยภาพของพื้นที่ในการพัฒนาและดำรงไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
3. สรุปแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับบริบทและสถานการณ์ปัจจุบัน

3. อุปกรณ์และวิธีการ

เป็นการวิจัยแบบบูรณาการออกแบบจากศักยภาพชุมชนแบบองค์รวม ทางมิติ สังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม โดยการกำหนดขอบเขตการดำเนินงาน และเป้าหมายร่วมกัน ระหว่างผู้วิจัยและคนในชุมชน และประยุกต์ใช้ทฤษฎีในการออกแบบวางผัง

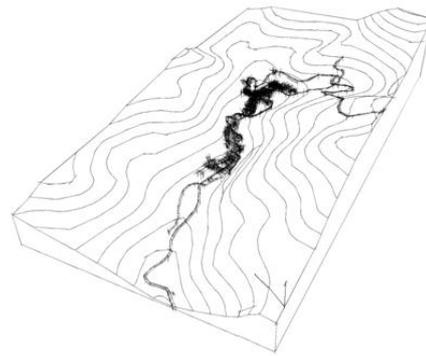
เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน รวมถึงสร้างชุมชนต้นแบบในการดำเนิน โครงการให้เป็นรูปธรรม

4. ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์

ความโดดเด่นของชุมชนบ้านแม่กำปอง ความสวยงามของทัศนียภาพที่รายรอบ และความยิ่งใหญ่ของขุนเขา ไร่กาแฟ ชา และเมี่ยง อันกำเนิดมาจากแรงกาย และแรงใจของชาวบ้าน ประกอบกับภาพวิถีชีวิตผู้คนทำให้ชุมชนบ้านแม่กำปองแห่งนี้กลายเป็นมนต์เสน่ห์ที่เรียกนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทย และต่างประเทศมาเยี่ยมชมเยือนปีละหลายหมื่นคน ชุมชนบ้านแม่กำปองมีวัดซึ่งเป็นที่เคารพสักการะ และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านนาในหมู่บ้าน ที่ตั้งอยู่บนยอดเขา มีลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นล้านนา บริเวณใกล้กับวัดมี ร้านจำหน่าย สินค้าจากชุมชนหลายร้านจำพวกผลิตผลจากการเกษตร เช่น ชา เมี่ยง กาแฟ และหัตถกรรมชุมชน เช่น หมอนชา ตะกร้า ผ้าทอมือ ของที่ระลึก รูปที่ 1 แสดงเส้นระดับของความสูงชุมชน

ข้อมูลจากการศึกษาประวัติการตั้งถิ่นฐานของประชากรในพื้นที่ ชี้ให้เห็นว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่แต่เดิมได้เอื้ออำนวยต่อการใช้ประโยชน์ทางการเกษตรกรรมเป็นอย่างมาก และมีแนวโน้มว่าจะยังคงมีการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ต่อไปอีกในระยะยาว และอาจจะมีการขยายตัวของที่ตั้งถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้นในอนาคต เนื่องจากมีแรงดึงดูดภายในพื้นที่เพิ่มขึ้นจากการที่สภาพทรัพยากรธรรมชาติ ยังสามารถอำนวยประโยชน์ได้อยู่ ประกอบกับมีการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวภายในพื้นที่ เช่น โฮมสเตย์ การเดินเขา บันจี้จัม ประชาชนมีการพึ่งพาและใช้ประโยชน์จากลำธารทั้งการเพาะปลูก แม้ว่าจะมีการใช้ที่ดินในเขตป่าต้นน้ำ ลำธารไปเป็นไร่ ชา กาแฟ เป็นจำนวนมาก หรือแม้แต่ว่าจะมีการทำการ

เพาะปลูกพืชเมืองหนาวโดยไม่ใช้วิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำ ทั้งนี้เพราะชนิดของพืชที่เพาะปลูกกันเป็นส่วนใหญ่มีการปลูกไม้ยืนต้นผสมกับพืชเมืองหนาว ซึ่งเป็นการปลูกที่ไม่ก่อให้เกิดการสูญเสียหน้าดิน



รูปที่ 1 เส้นระดับของความสูงชุมชน

ชาวบ้านที่นี่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ส่วนใหญ่เลี้ยงชีพด้วย เกษตรกรรม เช่น ปลูกพืช และการเลี้ยงสัตว์ ส่วนคนหนุ่มสาวส่วนมากนิยมไปหางานทำในตัวจังหวัดเชียงใหม่ ประชากรในชุมชนจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น โดยมีผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำจิตวิญญาณเป็นแกนหลักในการปกครองและการตัดสินใจปัญหาต่างๆ ของชาวบ้าน สภาพทางด้านเศรษฐกิจโดยทั่วไป มีการทำการเกษตร เป็นอาชีพหลัก การเพาะปลูกที่สำคัญ ได้แก่ เมี่ยง กาแฟ ชา มีการทำสวนผลไม้ เช่น ลำไย และ ลิ้นจี่ และยังมีการปลูกพืชผักสวนครัวเป็นรายได้เสริมและกินเอง ประชากรส่วนใหญ่มีพื้นที่ทำกินของตนเองได้จากการตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน เป็นชุมชนที่พึ่งตัวเองทางเศรษฐกิจในระดับที่พอเลี้ยงตัวเองได้ ในอดีตมีการติดต่อกับชุมชนภายนอกไม่มากนัก แต่ในปัจจุบันสภาพภายในชุมชนได้ผันตัวเองมาให้บริการด้านห้องพักแบบโฮมสเตย์ จึงมีการติดต่อสื่อสารกับโลกภายนอกมากขึ้น โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่เข้ามาซื้อ

กรรมสิทธิ์ที่ดิน ทำให้ระบบเศรษฐกิจเริ่มเปลี่ยนจากชุมชนที่พึ่งตัวเอง มาเป็นชุมชนที่พึ่งพาเศรษฐกิจจากโลกภายนอก เนื่องจากที่ตั้งชุมชนอยู่ริมน้ำ ทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวนตลอดแนวลำน้ำรองลงมาเป็นพื้นที่ป่าไม้และที่อยู่อาศัย

เยาวชนคนหนุ่มสาวยังคงมี ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิต อย่างเหนียวแน่นกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งเป็นการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ลักษณะประชากรโดยทั่วไปมีการศึกษาอยู่ในปานกลาง มีความคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง โดยเฉพาะการให้ความร่วมมือที่เกี่ยวข้องกับส่วนรวม ส่วนใหญ่คาดหวังจะให้หน่วยงานของรัฐเข้ามาเป็นผู้แก้ปัญหาเรื่องที่ทำกิน และเอกสารสิทธิ์ในการครอบครองพื้นที่ทำกิน สำหรับปัญหาต่าง ๆ ที่ประชาชนประสบอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ การว่างงานบางฤดูกาล การขยายที่ทำกิน ขาดการบริการทางด้านสาธารณสุข-สาธารณสุขการ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพสังคมและวัฒนธรรม พบว่า ผู้นำชุมชนและประชาชนทั่วไป มีความคิดเห็นเป็นไปในทำนองเดียวกัน คือ มีความคิดเห็นเดียวกันว่า สภาพการประกอบอาชีพมีการเปลี่ยนแปลงจากที่เคยมีการทำการเกษตรกรรม มาเป็นรับจ้าง วิถีชีวิตของประชาชนเปลี่ยนจากสังคมชนบทมาเป็นสังคมคนเมือง ไม่มีการแย่งกันทำมาหากิน สภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปอยู่ในระดับดี ประชาชนมีงานทำ มีรายได้ ค่าครองชีพเริ่มสูง สินค้ามีราคาแพง มีการอพยพโยกย้ายของคนในท้องถิ่นอื่นเข้ามาในชุมชน มีคนแปลกหน้ามากขึ้น สังคมกลายเป็นสังคมคนเมือง การทำค้าขายในชุมชนมีมากขึ้น ความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้นกว่าเดิม มีการซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตมากขึ้น การสื่อสารคมนาคมสะดวกและรวดเร็ว ชุมชนเริ่มมีความหนาแน่น สภาพแวดล้อมเริ่มเสื่อมโทรม

เนื่องจากในบริเวณชุมชน มีลักษณะเป็นชุมชนเกษตรกรรมที่สูงริมน้ำ สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนแบ่งออกเป็น 4 ส่วน (รูปที่ 2) รายละเอียดของการใช้ที่ดินแต่ละประเภท ดังนี้

1) บริเวณที่พักอาศัย บริเวณที่พักอาศัยของชุมชนส่วนใหญ่รวมกลุ่มบ้านเรือนในรูปโครงข่ายถนนคู่ขนานสองเส้น ไปตามแนวลำธารและสันเขา หนาแน่นในชุมชน แล้วค่อย ๆ กระจายเบาบางไปตามระยะห่างจากถนนจนถึงริมน้ำ

2) บริเวณเกษตรกรรม อยู่บริเวณรอบชุมชน ลักษณะพื้นที่เป็นการแทรกตัวไปในป่าไม้ พืชผัก กาแฟ และใบเมี่ยง

3) พื้นที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา เป็นพื้นที่ร่วมกับกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องเทศกาลต่างๆ เช่น วันปีใหม่ สงกรานต์ ลานเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร และสุสานของชุมชนจะแยกพื้นที่ออกจากพื้นที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา

4) บริเวณพื้นที่ป่า ซึ่งเป็นที่ว่างของชุมชน เป็นพื้นที่ภูเขาโดยรอบชุมชน สลับกับพื้นที่ทางการเกษตรแทรกตัวของไม้ยืนต้น และสวนผลไม้ โดยเน้นการใช้น้ำจากลำธาร



รูปที่ 2 ผังการใช้ที่ดินชุมชน

จากการศึกษาข้อมูลของชุมชนแม่กำปอง จึงเกิดแนวคิดในการวางผังชุมชน ดังแสดงในรูปที่ 3-7 โดยเสนอให้มีการใช้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ คงความหนาแน่นของสิ่งปลูกสร้างเดิม แต่เพิ่มการใช้ที่ดินอย่างหลากหลาย ในด้านกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ประหยัดการสัญจรและพลังงาน โดยประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่และเอกลักษณ์ท้องถิ่นให้มากที่สุด (รูปที่ 8-17) โดยมีแนวคิดแบ่งออกเป็นข้อๆ ดังต่อไปนี้



รูปที่ 3 แนวคิดผังบริเวณชุมชนที่เสนอ

1) สร้างความเป็นถิ่นที่และเอกลักษณ์ (Place and identity) เสนอให้เก็บรักษาด้านไม้ขนาดใหญ่และลำธาร รักษาขนาดสัดส่วนของอาคารที่อาจจะสร้างขึ้นใหม่ไม่ให้สูงเกินระดับเดิมและขนาดถนนไว้เท่าเดิม เพื่อเป็นการอนุรักษ์อาคารและสภาพแวดล้อม อีกทั้งเป็นการรักษาระบบนิเวศของพื้นที่ให้คงไว้ตามเดิม

2) ระบบการสัญจรมีประสิทธิภาพและปลอดภัย (Efficient and non-polluted transportation) ควรส่งเสริมการใช้จักรยานและทางเดินเท้า ตามหลักการชุมชนเมืองยั่งยืน อันเป็นชุมชนจักรยานและทางเดินเท้า นอกจากนี้จะใช้นพื้นที่แล้วยังสามารถใช้สัญจรเข้าสู่พื้นที่ โดยสร้างเส้นทางเดินไม่ต้องย้อนกลับทางเดิม และกลับไปยังทางเข้าเดิมแบบเป็นวงแหวน ควรจัดหาที่จอดรถเพื่อการเปลี่ยนระบบการสัญจรเข้าสู่พื้นที่ พื้นที่ที่โล่ง เสนอให้สร้างเส้นทางเดินริมน้ำสั้น

ใหม่โดยเว้นระยะถอยร่นจากแนวเขตบ้านเป็นพื้นที่กันชนสีเขียว

3) การแบ่งเขตที่ดิน (Zoning) เพื่อการใช้งานอย่างผสมผสาน (Mixed use) เมื่อจัดวางโครงข่ายเส้นทางสัญจรแล้วที่ดินซึ่งถูกแบ่งเป็นส่วน ๆ เกิดความเป็นสาธารณะและส่วนตัวในระดับต่าง ๆ กัน จึงเสนอแนวทางการพัฒนาไว้ดังนี้

- เขตพักอาศัย (Residential zone) เป็นบ้านพักอาศัยแบบชั้นเดียวยกใต้ถุนสูงและ เรือนแพชั้นเดียว เสนอให้พัฒนาไปเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในการบริการนักท่องเที่ยว มีการกระจายตัวของบ้านพักในชุมชน พร้อมลานจอดรถ เพื่อบริการชุมชน และนักท่องเที่ยว เป็นหลัก

- เขตพื้นที่สีเขียว พื้นที่ส่วนริมน้ำ ซึ่งล้อมพื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชน เสนอให้คงพื้นที่สีเขียวและพัฒนาบางส่วนของพื้นที่ไปเป็นอาคารอเนกประสงค์และลานกิจกรรมของชุมชน รวมถึงการจัดภูมิทัศน์ชุมชน

- เขตพื้นที่กันชน (Buffer zone) ได้แก่ พื้นที่ส่วนที่ถอยร่นจากริมน้ำ เพื่อเป็นกันชนระหว่างเขตพักอาศัยกับแนวทางเดินริมน้ำ

- เขตพื้นที่บริการ (Service zone) เป็นพื้นที่มุมด้านใต้ ซึ่งใช้เป็นส่วนบำบัดน้ำเสีย ขยะ สถานีไฟฟ้าและการบริการอื่นๆ

4) การประหยัดพลังงาน (Energy efficient) การลดการสัญจรเข้าสู่ชุมชน โดยชักจูงให้นักท่องเที่ยวและคนในชุมชน ในพื้นที่อาจช่วยประหยัดการเดินทางและลดการใช้ น้ำมันอันเป็นวิกฤตการณ์ของชาติในขณะนี้ไปได้เป็นอย่างมาก การสัญจรในพื้นที่จะกำหนดระบบทางเท้าและจักรยาน โดยการใช้นโยบายที่สอดคล้องกันในพื้นที่ กันรถยนต์บุคคลภายนอกไว้ในโซนนอก และเปลี่ยนการสัญจรภายในเป็นแบบปลอดภัย เพื่อตอบรับการสัญจรจากพื้นที่ การจัดวางอาคารและรูปแบบสถาปัตยกรรมในพื้นที่ศึกษาควร

คำนึงถึงการระบายอากาศและการกันแดดที่เหมาะสม ใช้ภูมิสถาปัตยกรรมสร้างสภาวะแวดล้อมที่น่าสบาย เพื่อลดการใช้พลังงานในตัวอาคาร

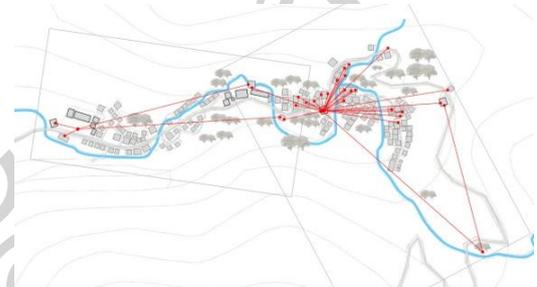
5) การรักษานิเวศวิทยาของพื้นที่ (Ecological concern) เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ริมน้ำ และลำคลองระบายน้ำแบบเปิด การปรับแต่งพื้นที่โดยการถมจะเป็นการทำลายระบบนิเวศและสิ้นเปลืองงบประมาณ เสนอให้ขุดรวมบ่อน้ำย่อย เป็นบึงขนาดใหญ่ เพื่อนำดินในพื้นที่มาถมในส่วนที่จะสร้างอาคารใหม่ ขุดลอกคลองระบายน้ำ เพื่อส่งเสริมระบบระบายน้ำเปิดแบบดั้งเดิม เพื่อรดน้ำต้นไม้ในพื้นที่ ซึ่งเสนอให้มีแปลงผักปลอดสารพิษ สำหรับผู้อยู่อาศัยในพื้นที่มาปลูกและใช้บริโภคผสมผสานไปกับต้นไม้เดิมที่เก็บรักษาไว้และปลูกใหม่เพิ่มเติม

6) ส่งเสริมกิจกรรมทางสังคม เสนอให้มีพื้นที่โล่งเป็นกลุ่มย่อยๆ เชื่อมต่อกันด้วยทางเท้าและจักรยาน เพื่อกิจกรรมร่วมกันในชุมชน เช่น ปลูกผัก พักผ่อน ออกกำลังกาย โดยมีพื้นที่สีเขียว สอดแทรกอยู่ในทุกบริเวณ พื้นที่บ้านพัก ที่อนุรักษ์ไว้อาจใช้เป็นสโมสรชุมชนที่รวมกิจกรรมทางสังคม

7) ส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ในการใช้พื้นที่อย่างผสมผสานนั้น จะส่งเสริมให้เกิดการค้าขนาดเล็ก เพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน และเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับชุมชน เพิ่มพื้นที่ลานจอดรถสำหรับนักท่องเที่ยว เพิ่มลานกิจกรรมในชุมชน และส่วนสาธารณะ ส่วนนั่งเล่น ทำตลาดผลผลิตทางการเกษตร เพื่อสร้างสิ่งดึงดูดใจให้กับชุมชน สร้างการจดจำและเอกลักษณ์ให้กับทางเข้าโครงการ พัฒนาสตรีทเฟอร์นิเจอร์ บริเวณริมสองฝั่งลำธาร



รูปที่ 4 พื้นที่เสนอแนะให้เป็นจุดท่องเที่ยว



รูปที่ 5 การกำหนดศูนย์กลางการท่องเที่ยว



รูปที่ 6 ฝั่งบริเวณแสดงเส้นทางท่องเที่ยว



รูปที่ 7 ฝั่งบริเวณแสดงตำแหน่งการเดินเขา

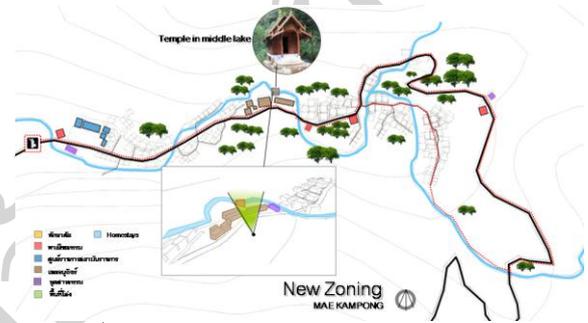


รูปที่ 8 ปรับปรุงทางสัญจรภายในชุมชน เพิ่มบันทางเดิน และบันไดบริเวณที่ลาดชัน พร้อมจุดพักริมทาง



รูปที่ 10 ปรับปรุงบริเวณโรงเรียนเดิมที่ไม่มีการใช้งาน ให้เป็นศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน และศูนย์แสดงวัฒนธรรม

บทบาทของพื้นที่ในอนาคตเมื่อมีการพัฒนาอย่างเต็มที่แล้ว จะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการใช้พื้นที่ที่มีศักยภาพ ชุมชนสนองต่อการเป็นอยู่ของคนในชุมชนได้อย่างเต็มศักยภาพ นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มกิจกรรมในระดับชุมชนที่สอดคล้องกับการเป็นพื้นที่อนุรักษ์วัฒนธรรม ทำให้เกิดจินตภาพที่ดี ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นหน้าตาแก่ชุมชนสร้างภูมิทัศน์ที่ดีกับนักท่องเที่ยวที่ผ่านไปมา สามารถจดจำความสวยงามของชุมชนได้ง่ายและชัดเจน



รูปที่ 11 พื้นที่บริเวณวัดกำหนดให้เป็นจุดชมวิว และกิจกรรมทางด้านศาสนา



รูปที่ 9 ลานกิจกรรมสัมพันธ์กับอัตลักษณ์ชุมชน



รูปที่ 12 ปรับภูมิทัศน์ บริเวณวัด และศาลากลางน้ำ เพื่อเปิดมุมมองแก่นักท่องเที่ยว และเข้าถึงได้อย่างสะดวก



รูปที่ 13 ลานกิจกรรมชุมชน การแสดง และแหล่งพักผ่อน



รูปที่ 14 ศูนย์กิจกรรมชุมชน



รูปที่ 15 ปรับปรุงเส้นทางเดินชมวิถีเกษตรกรรม นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมไร่ชา กาแฟ พร้อมจัดทำป้ายแสดงข้อมูลเพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว

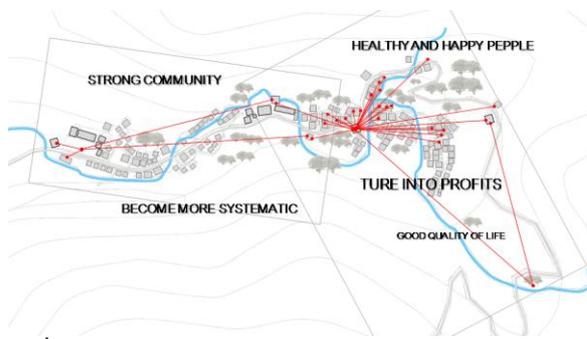


รูปที่ 16 ปรับปรุงเส้นทางเดินไปยังไร่ชากาแฟ

5. การอภิปรายผล

การดำรงอยู่ชุมชนแม่กำปองที่สะท้อนสังคมชาวล้านนาแบบดั้งเดิม เกิดจากอิทธิพลทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม เนื่องมีการตั้งถิ่นฐานชุมชนเกิดจากการอพยพจากถิ่นเดิมในพื้นที่ราบ รวมถึงการย้ายการตั้งถิ่นฐานจากจังหวัดเชียงใหม่ แต่ด้วยภูมิปัญญาของชนล้านนาในการปรับตัวและปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะแก่การอยู่อาศัย โดยตระหนักถึงสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่อุดมสมบูรณ์ ดังนั้นวิถีที่เกิดขึ้นจึงมีลักษณะเด่น คือ ‘การผสมผสาน’ อย่างเคารพต่อข้อจำกัดของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ส่งผลถึงลักษณะของผังชุมชนกลมกลืนไปกับภูมิทัศน์ธรรมชาติ แทรกไปกับกลุ่มต้นไม้ที่ให้ร่มเงาร่วมกับรักษาดั้งเดิมในพื้นที่เพื่อสร้างร่มเงา และเว้นพื้นที่เปิดโล่งโดยรอบบริเวณสิ่งปลูกสร้างเท่าที่จำเป็น ตลอดจนเลือกทิศทางการวางตัวเรือนที่สอดคล้องต่อคติความเชื่อ เมื่อพิจารณาภูมิทัศน์ภายในชุมชนพบว่า ขอบเขตของอาณาบริเวณบ้านแต่ละหลังมีลักษณะการใช้พื้นที่เปิดโล่งมีการทำกิจกรรมที่หลากหลาย ไม่มีรั้วแสดงอาณาเขตของพื้นที่ ไม่ปิดกั้นการเข้าถึงแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชนที่ถ้อยถ้อยอาศัยและพึ่งพากันตามแบบอย่างชุมชนดั้งเดิมและผูกพันแน่นแฟ้นตามลักษณะของชุมชนเครือญาติ ในส่วนพื้นที่ที่สามารถบ่งบอกถึงการเป็นศูนย์กลางของชุมชนตั้งอยู่ในตำแหน่งที่สามารถสังเกตและเข้าถึงได้ง่ายในหมู่บ้าน คือพื้นที่วัด ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มีความหมายต่อชุมชน จากการวิเคราะห์ลักษณะของชุมชนสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดลักษณะเฉพาะของชุมชน คือ ลักษณะทางภูมิศาสตร์และวิถีของล้านนาที่สะท้อนออกมาในรูปแบบของพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกในชุมชนและมีความเป็นถิ่นที่อย่างชัดเจนในขณะที่อิทธิพลของวัฒนธรรมนั้นจะแสดงออกอย่างชัดเจนผ่านลักษณะสถาปัตยกรรม ประเพณี และหลักการ

ดำเนินชีวิตของคนในชุมชน โดยผู้วิจัยมุ่งหวังว่าหากในอนาคตทางชุมชนได้มีการนำแผนและรูปแบบการวางผังไปประยุกต์ใช้กับชุมชน ชุมชนแม่กำแพงจะเป็นชุมชนพึ่งพาตนเอง สามารถอนุรักษ์วิถี วัฒนธรรมควบคู่ไปกับความเติบโตทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนตามรอยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง



รูปที่ 17 แสดงถึงโครงข่ายเชื่อมโยงกิจกรรมในชุมชนตามแผนพัฒนา

6. บทสรุป

สิ่งที่สรุปได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์รักษาสีที่ดั้งเดิมของสังคมให้คงอยู่ อันได้แก่ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีความเป็นอยู่ โดยได้นำศักยภาพของชุมชนด้านต่าง ๆ มาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาผสมผสานกับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว ทำให้เกิดเป็นลักษณะรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมและนิเวศ โดยเน้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมทุกด้าน ส่วนภาครัฐมีหน้าที่ให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณและแผนนโยบายที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development)

7. กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้นั้น คณะผู้วิจัยโครงการฯ ขอขอบคุณสถาบันวิจัยที่ได้มอบทุนวิจัยจาก สถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยรังสิต ประจำปีการศึกษา 2555 และชุมชนแม่กำแพงที่ให้ความร่วมมือให้ข้อมูลและอำนวยความสะดวกในการสำรวจพื้นที่ แก่คิด รวมถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับผู้วิจัยครั้งนี้

8. เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงมหาดไทย กรมการปกครอง. (2541). เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง แนวความคิดและยุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.
- ประกาศกระทรวงมหาดไทย. (2537). แบ่งเขตท้องที่อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งเป็นกิ่งอำเภอแม่ออน. ราชกิจจานุเบกษา 111 (ฉบับที่ 42 ง): 14. 26 พฤษภาคม 2537. <http://www.Ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2537/D/042/14.PDF>.
- แผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2553-2556 (ฉบับปรับปรุง) คณะกรรมการบริหารงาน จังหวัดเชียงใหม่แบบบูรณาการ
- พระราชกฤษฎีกาตั้งอำเภอพ.ศ. 2550. (2550). ราชกิจจานุเบกษา 124 (ฉบับที่ 46 ก): 14-21, 24 สิงหาคม 2550. <http://www.rachakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2550/A/046/14.PDF>.